

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

dr Piotr Kozłowski

Bieszczadzki Oddział SG
w Przemyślu

SYSTEM NABORU FUNKCJONARIUSZY ORAZ SPRAWY KADROWE W MAŁOPOLSKIM INSPEKTORACIE OKRĘGOWYM STRAŻY GRANICZNEJ

Zmieniająca się sytuacja polityczna w kraju po zamachu majowym, a także występujące oznaki poprawy stanu gospodarki Polski w latach 1927-1928, stworzyła podstawę do reformy struktur państwa w tym i formacji granicznych. Reorganizując służby graniczne II Rzeczypospolitej, Ministerstwo Skarbu podjęło w marcu 1928 r. decyzję o rozwiązaniu Straży Celnej i powołaniu na jej miejsce Straży Granicznej (dalej SG). Podjęte przez państwo działania zmierzające do stworzenia nowoczesnej formacji granicznej, a także nadanie szeregu kompetencji organom Straży Granicznej w zakresie ochrony granicy państwowej oraz zwalczania przestępczości karnoskarbowej wymagało także zmian organizacyjnych i personalnych w samej instytucji. Przeprowadzona reorganizacja oraz zmiany w strukturze zatrudnienia nie ominęły także jednostek granicznych na południowych rubieżach Polski.

Obsada personalna Małopolskiego Inspektoratu Okręgowego SG (dalej MIO SG) w Sanoku od samego początku istnienia jednostki sprawiała kadrcze kierowniczej sporo problemów. Tworząca się na południowej granicy Polski, w marcu 1928 r., jednostka SG w dużej mierze przejęła obsadę personalną z rozwiązanego Inspektoratu Straży Celnej. Jednak w okresie przejściowym wielu funkcjonariuszy pełniących dotąd służbę w Straży Celnej mając możliwość wyboru pomiędzy Strażą Graniczną a służbą celną wybierało możliwość podjęcia pracy w Urzędach Celnym, która była lżejszą i bezpieczniejszą w porównaniu do służby w SG. Warto również podkreślić, że spora liczba strażników spośród pełniących dotąd służbę w Straży Celnej nie przeszła z różnych przyczyn

komisji weryfikacyjnej i nie została przyjęta do SG¹. To z kolei spowodowało, że w okresie początkowym istnienia MIO SG występowały trudności z uzupełnieniem stanów etatowych w poszczególnych jednostkach granicznych. Problemy personalne dotyczyły głównie korpusu oficerskiego i podoficerskiego. Osobną kwestię stanowiła sprawa odmłodzenia stanu osobowego kadry. Sytuację kadrową pogarszał fakt, że we wschodnich inspektoratach granicznych (dalej IG) występowały trudności z pozyskaniem kandydatów do służby w SG narodowości polskiej. Dotyczyło to głównie komisariatów i placówek granicznych podległych IG w Samborze, Stryju i Kołomyi. Zupełnie inaczej kształtowała się sytuacja w zachodnich inspektoratach granicznych, w Nowym Targu i Nowym Zagórze, gdzie nie było problemów z uzupełnieniem korpusu podoficerskiego z podległych rejonów.

W wyniku przekształcenia Inspektoratu Straży Celnej w 1928 r. wytworzyła się sytuacja, iż w MIO SG nagle zabrakło kompetentnych ludzi, którym można było powierzyć stanowiska kierownicze w jednostkach organizacyjnych. Sytuacja, jaka się wytworzyła po odejściu z placówek i komisariatów sporej liczby funkcjonariuszy dotąd służących w MIO SC, zagrażała prawidłowemu funkcjonowaniu placówek SG w terenie. Doraźnym rozwiązaniem zaistniałego problemu było powierzenie przez kierownika Inspektoratu Okręgowego stanowisk kierowniczych funkcjonariuszom z korpusu szeregowych.

Dostrzegając występujące zagrożenie we właściwym funkcjonowaniu pododdziałów granicznych kierownik Małopolskiego Inspektoratu Okręgowego – mjr Marian Jadwiński – w meldunku sporządzonym do dowództwa Straży Granicznej w Warszawie z dnia 23.05.1928 r. informował o sytuacji oraz przedstawił wakaty w obsadzie personalnej kadry kierowniczej zarówno w korpusie oficerskim jak i szeregowych, wynikające z liczby etatów określonych w strukturach poszczególnych jednostek

¹ W wyniku przeprowadzonej na przełomie marca i kwietnia 1928 r. weryfikacji kadry, wg obliczeń dokonanych przez autora, do służby w Małopolskim Inspektoracie Okręgowym Straży Granicznej nie przyjęto ok. 11% oficerów i 20% szeregowych. Główną przyczyną odmowy przyjęcia do SG był: brak wykształcenia, stan zdrowia, wiek oraz negatywna opinia przełożonych.

granicznych. Z przesłanej do Warszawy informacji wynikało, że w chwili powstania MIO SG brakowało ok. 37,8 % oficerów i 12,4 % strażników.

Zaistniałą sytuację dokładnie odzwierciedla projekt imiennej obsady personalnej stanowisk oficerskich w MIO SG.

Tabela nr 1

Projekt obsady personalnej oficerów MIO SG w Sanoku (maj 1928 r.)

	IG nr 18 Nowy Targ		IG nr 19 Zagórz		IG nr 20 Stryj		IG nr 21 Kolomyja	
kierownik	vacat		nad. kom. Półtorak		vacat		vacat	
adiutant	kom. Kraus		pod. kom. Bograniewicz		kom. Wiadcki		nazwisko nieczytelne	
oficer wy- wiadu	-		pod. kom. Brzyski		kom. Gött		vacat	
kwatermistrz	-		-		kom. Zelino		kom. Danilski	
kierownicy komisaria- tów	Czany Dunajec	vacat	Gładyszów	vacat	Wysocko	kom. Żur- kowski	Woroch- ta	vacat
	Zakopane	kom. Jurkowski	Jaśliska	kom. Dubielecki	Sławsko	kom. Wasilew- ski	Żabie	vacat
	Kroś- cienko	vacat	Baligród	kom. Staszkiewicz	Ludwikówka	kom. Czerny	Kosów	vacat
	Muszyna	vacat	Dwernik	vacat	Nadworne	kom. Reloff	Śniatyn	vacat

Źródło: na podstawie pisma kierownika MIO SG mjr Jadwińskiego z dn. 23.05.1928.

Z przesłanego do Warszawy raportu wynikało, że zgodnie z za-
twierdzonymi etatami przez Ministra Skarbu i Komendę SG dla MIO SG
w Sanoku na rok 1928/29 na czterech kierowników IG był obsadzony
tylko jeden etat w IG nr 19 w Nowym Zagórz, którym kierował nad-
komisarz Antoni Półtorak, na 16 kierowników komisariatów granicz-
nych obsadzonych było tylko 7 stanowisk. Ukompletowanie kadry ofi-
cerskiej w maju 1928 r. w małopolskim inspektoracie wynosiło 50%.
Spośród 32 etatów kierowniczych obsadzonych było tylko 16 stanowisk.
Najlepsza sytuacja kadrowa była w IG nr 20 w Stryju, gdzie wprawdzie
brakowało kierownika tego inspektoratu, ale były za to obsadzone
wszystkie etaty oficerskie w sztabie IG, jak i wszystkie etaty kierowni-

ków komisariatów. Najgorzej przedstawiała się sytuacja w IG nr 21 w Kołomyi, gdzie brakowało zarówno kierowników komisariatów, jak i kierownika IG.

Jednym ze sposobów uzupełnienia stanów osobowych jednostek granicznych, a także działań zmierzających do odmłodzenia kadry strażników z Małopolski, było wyszukiwanie odpowiednich kandydatów do służby na granicy wśród kadry oficerskiej w siłach zbrojnych oraz wśród podoficerów odchodzących do rezerwy, a zwłaszcza z KOP. Zdarzały się bowiem przypadki, iż z różnych przyczyn oficerowie służby czynnej nie mieli możliwości awansować w strukturach MSWoj., toteż jako drogę rozwoju zawodowego proponowano im przejście do korpusu SG².

System naboru i rekrutacji do służby w MIO SG prowadził Inspektorat Okręgowy, który był odpowiedzialny za selekcję i dobór kandydatów ubiegających się o przyjęcie do SG. Nabór kandydatów do jednostek SG odbywał się w dwóch terminach tj. w kwietniu i we wrześniu. Terminy te były określone odgórnie przez KSG z uwagi na fakt, iż były one dopasowane do programu szkoleń w Centralnej Szkole SG w Górze Kalwarii.

Kandydat ubiegający się o przyjęcie do służby w MIO SG musiał spełnić szereg wymogów: posiadać obywatelstwo polskie, nieskazitelną przeszłość, wiek od 21 do 30 lat, być sprawnym umysłowo, posiadać znajomość języka polskiego w słowie i piśmie, ponadto musiał legitymować się świadectwem ukończenia siedmiu klas szkoły powszechnej. Kandydat na oficera musiał się legitymować dodatkowo świadectwem ukończenia szkoły średniej³. Dodatkowo ubiegający się o przyjęcie do służby musieli dostarczyć do komisji działającej przy inspektoracie okręgowym szereg dokumentów, do których między innymi należały: książeczka wojskowa, metryka urodzenia, świadectwo szkolne, świadectwo ukończenia szkoły podoficerskiej, poświadczenie obywatelstwa, świadectwo moralności oraz zaświadczenie o niekaralności, zaświadczenie

² H. Kula, *Polska Straż Graniczna w latach 1928-1939*, Warszawa 1994, s. 87.

³ Rozk. KSG nr 5 z dn. 15.04.1930, Zespół Akt Komendy SG (dalej KSG), Archiwum SG (dalej ASG) w Szczecinie, sygn. 1045/61.

Związku Legionistów, w przypadku żonatyh funkcjonariuszy metryka ślubu oraz metryka urodzenia dzieci⁴.

Z chwilą przyjęcia do służby funkcjonariusz był zobowiązany do złożenia ślubowania przed kierownikiem IG w obecności 2 świadków. Moment ślubowania miał charakter uroczysty i podniosły. Po uroczystym zaprzysiężeniu funkcjonariuszom wręczano akt nominacyjny (zał. nr 1), w którym zostały określone: stopień nowo mianowanego, grupa zaszeregowania i uposażenia oraz przydział służbowy do danej jednostki. Z chwilą złożenia ślubowania i otrzymania aktu nominacyjnego funkcjonariusz nabywał wszelkich praw przysługujących strażnikom granicznym. Nowo przyjęty do służby otrzymywał komplet umundurowania, przydział etatowy uzbrojenia, a także legitymację służbową, która uprawniała go do wykonywania czynności służbowych.

Rozpoczynając służbę w szeregach MIO SG zarówno oficer jak i szeregowy był przyjmowany na okres próbny i trwał on trzy lata. W tym okresie funkcjonariusz, który z różnych przyczyn nie nadawał się do służby mógł być zwolniony. W uzasadnionych przypadkach minister skarbu mógł skrócić oficerom obowiązujący trzyletni okres próbny, natomiast w przypadku korpusu szeregowych z takim wnioskiem występował komendant SG. W kwietniu 1932 r. na ogólny stan MIO SG wynoszący 44 oficerów i 1034 szeregowych w służbie przygotowawczej znajdowało się 8 oficerów i 306 szeregowych⁵. Po odbyciu służby w okresie próbnym kandydat przechodził do służby stałej w SG jako funkcjonariusz „ustalony w służbie”⁶.

Funkcjonariusze pełniący służbę w SG, zgodnie z wymogami ustawy o Straży Granicznej, podlegali corocznie ocenie kwalifikacyjnej. Oceny tej w stosunku do swoich podwładnych dokonywali bezpośredni przełożeni i odbywała się na podstawie jednakowych kryteriów obowiązujących we wszystkich pododdziałach SG. W skład ogólnej oceny wchodziły poszczególne cechy i przymioty charakteru (zalety osobiste, zdolności osobiste, inteligencja, zdolności organizacyjne, kierownicze

⁴ Zespół akt MIO SG, Центральний Державний Історичний Архів у Львові (dalej CDIA), Lwów, fond 204/2/165, s. 15.

⁵ Zestawienie stanu faktycznego kadry, Zespół akt MIO SG, Lwów, fond 204/2148, s. 41.

⁶ H. Kula, op. cit., s. 86.

i wychowawcze) oraz ogólna ocena przydatności do służby w formacji SG (zał. nr 2). Częstkowe oceny składały się natomiast na ocenę ogólną danego funkcjonariusza.

Sporządzane listy kwalifikacyjne były kontrasygnowane przez kierowników poszczególnych jednostek organizacyjnych. Dokument ten był sporządzany w dwóch egzemplarzach i przechowywany w jednostce macierzystej oraz w sztabie poszczególnych Inspektoratów Okręgowych. Roczna lista kwalifikacyjna stanowiła uzupełnienieteczki personalnej poszczególnych funkcjonariuszy SG. Zawarte opinie i spostrzeżenia w liście kwalifikacyjnej miały znaczący wpływ przy obsadzie stanowisk w MIO SG oraz przy awansach na wyższe stopnie. Funkcjonariusze posiadający opinię negatywną mogli być zwalniani ze służby w SG, przy czym zdarzały się przypadki, iż pomimo negatywnej opinii przełożonych nadal pełnili służbę w danej jednostce organizacyjnej MIO SG.

Z chwilą wcielenia do służby w SG funkcjonariuszowi zakładano teczkę personalną, w skład której między innymi wchodziły następujące dokumenty: opis służbowy, listy kwalifikacyjne za poszczególne lata służby, karty umundurowania, uzbrojenia, chorobowa (zał. nr 4), urlopów (zał. nr 6), odpisy korespondencji służbowej pomiędzy jednostką macierzystą a strażnikiem. Ponadto w teczce personalnej znajdowały się wyciągi z wyników służbowych (zał. nr 5), jakie funkcjonariusz w trakcie pełnienia służby osiągnął.

Podstawowym dokumentem w teczce personalnej był „Opis służbowy”, w którym znajdowały się dane dotyczące przebiegu służby w SG, podstawowe dane personalne funkcjonariusza i jego rodziny, liczba posiadanych dzieci, wyróżnienia i kary. Dokument ten zawierał pozycję odznaczenia, w którym były odnotowane wszelkie odznaczenia posiadane przez oficera lub szeregowego strażnika. Opis służbowy przeznaczony dla szeregowych był koloru zielonego i zawierał fotografię strażnika, natomiast opis oficerski był koloru jasnobieżowego i brak było w nim zdjęcia oficera. Teczka personalna posiadała swój duplikat. Oryginał przechowywano w sztabie MIO SG, natomiast drugi egzemplarz znajdował się w Inspektoracie Granicznym właściwym ze względu na miejsce peł-

nienia służby funkcjonariusza⁷. W przypadku przeniesienia strażnika z jednego Inspektoratu Okręgowego do innego, wszystkie dokumenty wraz z teczką personalną były przekazywane do nowej jednostki.

Straż Graniczna będąc formacją zorganizowaną na zasadach obowiązujących w wojsku posiadała swoją hierarchię i podległość służbową. W tym celu na wzór stopni obowiązujących w wojsku i policji przyjęto następujące stopnie w korpusie oficerów i szeregowych.

Tabela nr 2

Wykaz stopni obowiązujących w Wojsku Polskim i Straży Granicznej

Stopnie obowiązujące w WP	Stopnie obowiązujące w SG
generał brygady	dowódca Straży Granicznej
pułkownik	nadinspektor
podpułkownik, major	inspektor
kapitan, rotmistrz	nadkomisarz
porucznik	komisarz
podporucznik	podkomisarz, aspirant
starszy sierżant, starszy wachmistrz	starszy przodownik
sierżant-wachmistrz	przodownik
plutonowy-kapral	starszy strażnik graniczny
starszy szeregowy	strażnik graniczny

Źródło: oprac. własne autora.

⁷ Akta personalne funkcjonariuszy MIO SG w Przemyślu, które ocalały z pożogi wojennej znajdują się obecnie w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym we Lwowie na terenie Ukrainy w Zespole akt Małopolskiego Inspektoratu Okręgowego Straży Granicznej. W zespole tym zostało zgromadzonych 1758 teczek personalnych funkcjonariuszy SG. Ponadto około 150 teczek personalnych strażników z Inspektoratu Granicznego w Kołomyi znajduje się Państwowym Archiwum w Ivano Frankowsku w zespole akt Inspektoratu Granicznego Kołomyja i są to duplikaty akt przechowywanych we Lwowie. Z analizy zebranych dokumentów wynika, że wśród zgromadzonych na terenie Ukrainy akt personalnych brakuje teczek funkcjonariuszy służby informacyjnej oraz strażników, którzy zostali rozstrzelani przez NKWD w Katyniu i Ostaszkuwie w 1940 r. Zgromadzone w archiwach na terenie Ukrainy dokumenty personalne umożliwiają odtworzenie obsady personalnej poszczególnych placówek granicznych MIO SG, a także zmian kadrowych na poszczególnych stanowiskach. Stanowią źródło informacji o życiu codziennym strażników, ich problemach a także o przebiegu służby w SG.

Stopnie oraz ich nazwy w Straży Granicznej różniły się od obowiązujących w wojsku i były identyczne jak w Państwowej Policji. Zgodnie z Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej o Straży Granicznej w korpusie oficerskim było 7 stopni, natomiast w korpusie szeregowych 4 stopnie⁸. Przyjęta pragmatyka umożliwiała awans funkcjonariuszom w korpusie. Przy czym korpus oficerski nie był zamknięty dla zdolnych przodowników. System awansowy stwarzał możliwość przejścia do korpusu oficerskiego i awansowania do stopnia aspiranta.

W połowie 1929 r. obsada etatowa w MIO SG została w większości uzupełniona. W dużej mierze wpłynęło na to przesunięcie części kadry szeregowych i oficerów z zachodnich inspektoratów granicznych, gdzie nie występowały problemy kadrowe do wschodnich inspektoratów granicznych. Niezwykle ciekawy jest fakt, iż w zachowanych dokumentach autor nie znalazł rozkazów mogących potwierdzić tę tezę, jednakże potwierdzają to dane zawarte w teczkach personalnych strażników granicznych MIO SG zachowanych w archiwach we Lwowie, w Ivano Frankovsku i w Szczecinie.

Ruch kadrowy wewnątrz MIO SG był bardzo intensywny w okresie reorganizacji pododdziałów. W następnych latach liczba funkcjonariuszy przenoszonych służbowo lub na własną prośbę stabilizowała się i powróciła do sytuacji sprzed reorganizacji pododdziału. Kolejnym okresem, kiedy nastąpiły bardzo istotne zmiany personalne oraz wzmożony ruch kadrowy to okres poprzedzający podział MIO SG na dwie odrębne jednostki: Wschodniomałopolski Inspektorat Okręgowy i Zachodniomałopolski Inspektorat Okręgowy (grudzień 1934 r. – styczeń 1935 r.).

Większość kadry oficerskiej pełniącej służbę w Małopolskim Inspektoracie Okręgowym pochodziło z ziem dawnego zaboru austriackiego (ok. 55%), w dalszej kolejności 33,3% oficerów pochodziło z ziem zaboru rosyjskiego, a tylko 11,1% oficerów pochodziło z ziem zaboru pruskiego. Oficerowie wywodzący się z terenu zaboru austriackiego pochodzili głównie z terenu ówczesnego woj. krakowskiego i lwowskiego, a służbę w wojsku rozpoczynali w legionach utworzonych przez Piłsudskiego. Taka proporcja wynikała przede wszystkim z faktu, iż w zaborze

⁸ Rozporządzenie prezydenta z dn. 22.03.1928 o Straży Granicznej, Dz.U. nr 37, art. 12, poz. 349 z dn. 25.03.1928.

pruskim istniała polityka ograniczania dostępu do szkół wojskowych dla obywateli pochodzenia polskiego. Podobnie jak w korpusie oficerskim kształtowała się sytuacja w korpusie szeregowych. Struktura pochodzenia funkcjonariuszy uległa zmianie w połowie lat trzydziestych, kiedy to do małopolskiej jednostki zaczęli napływać oficerowie i podoficerowie już wykształceni w szkołach wojskowych niepodległej Polski.

Strażnicy pełniący służbę w inspektoracie okręgowym przed wstąpieniem do służby w SG wykonywali różne zawody. W 1932 r. wśród strażników małopolskich najliczniejszą grupą zawodową byli:

- rolnicy, aż 331 funkcjonariuszy pracowało na roli lub posiadało grunty rolne,
- 179 funkcjonariuszy było robotnikami,
- 173 zatrudnionych było w rzemiośle,
- 93 osoby pracowały jako pracownicy umysłowi,
- 281 reprezentowało wolne zawody⁹.

Świadczy to o tym, iż służba w SG była niezwykle atrakcyjna dla osób o niskich kwalifikacjach zawodowych.

Problem przynależności obywateli do określonego wyznania należał w okresie II Rzeczypospolitej do niezwykle delikatnych spraw z uwagi na fakt, iż Polska była państwem wielonarodowym, w której mniejszości narodowe stanowiły ok. 31,1% ogółu mieszkańców. To zaś w znaczący sposób wpływało na ówczesną sytuację społeczno-polityczną kraju i było zarzewiem wielu wewnętrznych konfliktów.

W przypadku kryterium wyznania sytuacja ta kształtowała się w MIO SG jednakowo w związku z faktem, iż prawie 100% funkcjonariuszy było wyznania rzymskokatolickiego. W przedstawionym zestawieniu kadry z lipca 1929 r. spośród ogólnej liczby 951 strażników MIO SG tylko jeden strażnik w ankiecie personalnej zadeklarował przynależność do wyznania prawosławnego. Stan wykształcenia oraz struktura wyznaniowa strażników granicznych została przedstawiona w tabeli nr 3.

⁹ Kwartalny dodatek do stanu faktycznego nr 2 na dzień 1.02.1932 r., Zespół Akt MIO SG, CDIA Lwów, fond 204/2/148, s. 12.

Tabela nr 3

Stan wykształcenia oraz wyznania funkcjonariuszy Małopolskiego Inspektoratu Okręgowego Straży Granicznej (bez sztabu) na dzień 1.08.1929 r.

		Ogółem MIO SG		IG Nowy Targ		IG Nowy Zagórz		IG Stryj		IG Kołomyja	
		Ofic. 40	Szer. 909	Ofic. 8	Szer. 273	Ofic. 8	Szer. 174	Ofic. 8	Szer. 162	Ofic. 10	Szer. 276
Wykształceni funkcjonariusze	podstawowe	8	908	-	273	3	174	3	162	2	276
	średnie	21	-	4	-	5	-	3	-	6	-
	wyższe lub rozpoczęte	11	-	4	-	-	-	2	-	2	276
Wyznanie funkcyj- niarzy	rzymsko-katolickie	40	908	8	273	8	174	8	162	10	275
	grekokatolickie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	prawosławne	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	mojżeszowe	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	inne	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Źródło: obliczenia własne autora na podstawie stanu faktycznego MIO SG w Sanoku¹⁰.

Sytuacja ta w 1932 r. uległa nieznacznej poprawie. Spośród 1062 strażników MIO SG w Przemyślu 7 osób zadeklarowało przynależność do innego wyznania (3 ewangelickiego, 3 prawosławnego oraz 1 wyznania grekokatolickiego), co stanowiło 0,6% ogólnej liczby wszystkich zatrudnionych w małopolskim inspektoracie.

Przedstawiona struktura wyznaniowa w tabeli nr 3 – zdaniem autora – nie w pełni odzwierciedla rzeczywistą liczbę strażników granicznych innego wyznania w związku z faktem, iż kryterium wyznania było jednym z wielu czynników decydującym o przyjęciu do służby w SG. Należy zaznaczyć, że dominującym wyznaniem w II Rzeczypospolitej było wyznanie rzymskokatolickie, aż 64,8% ogółu obywateli deklarowało przynależność do tego wyznania, jednak około 35,2% stanowili obywate-

¹⁰ Zespół akt MOI SG, CDIA Lwów, fond 204/2/29, s. 21.

le należący do innych grup wyznaniowych, co powinno mieć odzwierciedlenie w zadeklarowanym wyznaniu przez strażników w trakcie wypełniania ankiet personalnych. W Polsce w okresie międzywojennym najliczniejszą grupą wyznaniową po wyznaniu rzymskokatolickim było prawosławie, którego wskaźnik oscylował w granicach 11,8%. Na kolejnym miejscu znalazło się wyznanie grekokatolickie, którego wyznawcy stanowili ok. 10,4% ogółu ludności państwa. Spory odsetek ludności stanowiła ludność wyznania mojżeszowego – 4,8% oraz ludność wyznania ewangelickiego ok. 2,6% ogółu obywateli.

Przedstawione dane w tabeli nr 3 dotyczące wyznania funkcjonariuszy SG świadczyć mogą o dyskryminacji przez ówczesne państwo polskie obywateli reprezentujących inne wyznania, ale także o prowadzonej polityce ograniczania dostępu do stanowisk w aparacie administracji państwo-wej, wojsku, policji oraz SG dla przedstawicieli mniejszości narodowych.

Należy podkreślić, iż przynależność do określonego wyznania nie do końca można było utożsamiać z przynależnością do danej mniejszości narodowej. W okresie zaborów spora grupa obywateli pod presją zaborcy zmieniła wyznanie nie przestając jednocześnie być Polakami. Prowadzony przez Inspektoraty Okręgowe system rekrutacji i naboru do jednostek granicznych, a tym samym udział procentowy mniejszości narodowych w SG był zgodny z koncepcją prowadzonej przez państwo polityki narodowościowej oraz z obowiązującymi w tym zakresie przepisami w wojsku polskim¹¹.

¹¹ Kwestia służby w wojsku polskim poborowych wywodzących się z mniejszości narodowych została uregulowana dopiero w 1934 r. przez ministra spraw wojskowych gen. T. Kasprzyckiego, który wprowadził normy narodowościowe w poszczególnych pułkach i rodzajach sił zbrojnych i obowiązywały one do 1939 r. Dla piechoty i kawalerii wynosiły od 70-100% poborowych narodowości polskiej, KOP 80%, artylerii 70-95 %, broni pancernej 100%, pułków lotniczych 100%, wojsk inżynieryjnych 100% oraz marynarki wojennej 100%; R. Potocki, *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930-1939*, Lublin 2003, s. 232.

Z przedstawionego zestawienia wynika, że na udział żołnierzy pochodzących z poszczególnych grup etnicznych w ogólnym kontyngencie poborowych i zawodowych służących w siłach zbrojnych miał bardzo duży wpływ rodzaj sił zbrojnych oraz stan zawansowania technicznego poszczególnych formacji. Do służby na wschodniej granicy państwa w KOP jako uzupełnienie kontyngentu wcielano głównie poborowych

Wykształcenie strażników granicznych oraz osób ubiegających się o przyjęcie do służby w jednostkach granicznych było różne i zależało od tego z jakiego zaboru pochodził dany funkcjonariusz. Różnice w poziomie wykształcenia zarówno oficerów jak i szeregowych były bardzo widoczne i miały wpływ w początkowym okresie na wykonywanie zadań, przed którymi stały organa Straży Granicznej.

W 1929 r. 100% strażników posiadało wykształcenie podstawowe, przy czym ilość ukończonych klas szkoły określanej mianem podstawowym była różna i zależała od modelu edukacji obowiązującego w danym zaborze. Zupełnie inaczej kształtowała się sytuacja w korpusie oficerskim MIO SG. 27,5% oficerów posiadało wykształcenie wyższe lub rozpoczęte studia wyższe, 52,5% posiadało wykształcenie średnie z maturą, a tylko 20% posiadało ukończone wykształcenie podstawowe. Oficerowie z podstawowym wykształceniem to grupa starszych strażników przyjętych do SG z rozwiązanej SC. W związku z możliwością uczestniczenia przez strażników granicznych w różnych formach kształcenia, przedstawiony w tabeli nr 3 poziom wykształcenia w następnych latach uległ zmianie¹².

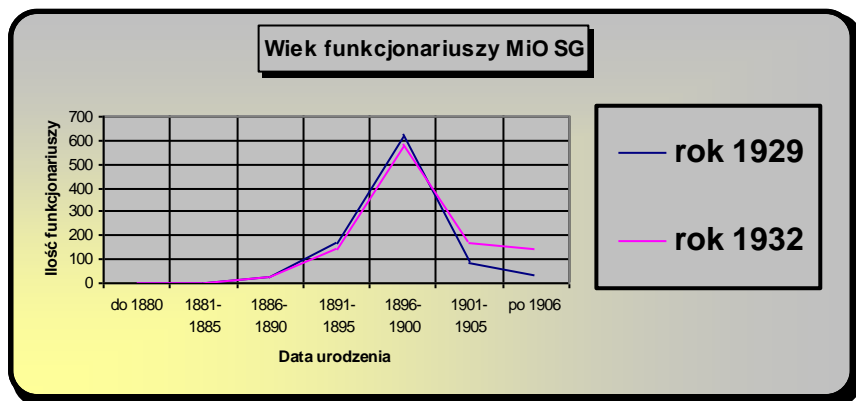
Kolejnym niezwykle ważnym zagadnieniem, który stwarzał kadrze kierowniczej MIO SG problemy natury organizacyjnej był wiek funkcjonariuszy pełniących służbę na granicy. Zawód strażnika nie należał do łatwych i bezpiecznych. Służba na granicy eksploatowała siły fizyczne człowieka dość intensywnie, a zwłaszcza na południowo-wschodnim odcinku granicy państwa. Teren działania małopolskiego inspektoratu przebiegał w większości rejonach górzystych i wysokogórskich, dlatego też służba w tym rejonie sprawiała wiele trudności, zwłaszcza starszym wiekiem funkcjonariuszom.

z mniejszości niemieckiej, natomiast do służby w MIO SG nie przyjmowano w ogóle kandydatów wywodzących się z poszczególnych grup etnicznych zamieszkujących na terenie II Rzeczypospolitej.

¹² Z tej formy kształcenia oraz możliwości podniesienia swoich kwalifikacji do 1933 r. skorzystało w SG ok. 1000 strażników granicznych, w tym wielu z MIO SG. Z uwagi na fakt, iż do dnia dzisiejszego nie zachowały się dokumenty dotyczące szkolenia strażników małopolskich, nie jest możliwe ustalenie faktycznej liczby funkcjonariuszy MIO SG, którzy ukończyli naukę na Powszechnym Uniwersytecie Korespondencyjnym w Warszawie; zob. *Po pięciu latach pracy nad organizacją służby ochrony granic*, „Czaty. Czasopismo Straży Granicznej”, nr 21-22, s. 19.

**Wiek funkcjonariuszy MIO SG w Przemysłu wg danych osobowych
z dn. 1.08.1929 r. oraz z dn. 1.07.1932 r.**

Źródło: obliczenia własne autora na podstawie analizy teczek personalnych strażników¹³.

Z przedstawionego wykresu wynika, że wiek funkcjonariuszy służących w MIO SG kształtował się różnie. W przebadanej populacji w 1929 r. przeważały roczniki starsze wiekowo, aż 3,6% (34 osób) miało ukończone powyżej 40 roku życia, około 17,7% (169) było w wieku pomiędzy 40 a 35 rokiem życia oraz 66,1% (629) było w wieku pomiędzy 34 a 30 rokiem życia. Stosunkowo niewielką grupę stanowili funkcjonariusze urodzeni w latach 1901-1906 i liczyła ona 12,5% (119 osób). Sytuacja

ta w trakcie kolejnych lat ulegała znaczącej poprawie. Przechodzenie ze służby w Straży Granicznej starszych roczników do pracy w różnych urzędach państwowych, gdzie mieli pierwszeństwo w zatrudnieniu, dało początek powolnemu procesowi odmłodzenia kadr.

W 1932 r. w wyniku zachodzących przemian zmieniła się struktura wieku zatrudnionych w SG. W najstarszej grupie wiekowej strażników powyżej 40 roku życia służyło już tylko 2,7%, około 13,4% stanowili

¹³ Wykaz stanu faktycznego kadry MIO SG, Zespół akt MIO SG, CDIA Lwów, fond, nr 204/1/29 i 204/2/148.

funkcjonariusze pomiędzy 40 a 35 rokiem życia oraz około 54% funkcjonariuszy SG znajdowało się w wieku pomiędzy 34-30 rokiem życia. W porównaniu z analogicznym okresem w 1932 r. wzrosła liczba osób (311) w grupie najmłodszych funkcjonariuszy i wynosiła już 29,3% ogólnej liczby wszystkich służących strażników w MIO SG.

Spośród przedstawionych na wykresie różnych grup wiekowych, ostatnia grupa, w której znajdowali się najmłodsi wiekiem funkcjonariusze, stanowiła dla formacji bardzo pożądaną populację. Stosunkowo młody wiek funkcjonariuszy 23-28 lat, zdobyte już w niepodległej Polsce wykształcenie stanowiło, iż byli oni niezwykle przydatni do służby na granicy. W raportach do kierownika MIO SG kierownicy IG wielokrotnie podkreślali, iż funkcjonariusze ze starszych roczników są mało przydatni do służby na granicy ze względu na stan zdrowia, a brak wykształcenia utrudnia realizowanie powierzonych zadań.

Jednak pomimo zachodzących korzystnych przemian w strukturze wieku strażników granicznych nadal wśród funkcjonariuszy małopolskich przeważała grupa starszych wiekiem osób. Rozwiązaniem sytuacji była przyjęta przez sejm ustawa o zaopatrzeniu emerytalnym, w której pełniącym służbę na granicy funkcjonariuszom za jeden przepracowany rok doliczano dodatkowo do wysługi 4 miesiące pracy. Takie rozwiązanie przyczyniło się do tego, iż w okresie 1935-1936 szeregi SG opuściło wielu funkcjonariuszy ze starszych roczników, co miało istotny wpływ na odmłodzenie stanu osobowego kadry jednostek granicznych.

Korzystny przelicznik lat służby dla funkcjonariusza, który przesłużył na granicy w różnych formacjach 12 lat, pozwalał na doliczenie do ogólnej wysługi emerytalnej dodatkowych 3 lat pracy. Zważywszy na fakt, iż większość funkcjonariuszy ze starszych roczników posiadało wliczone do emerytury lata pracy przed wojną, a także służbę na froncie w czasie I wojny światowej, dawało to im podstawę do przejścia na wcześniejszą emeryturę. Jednak nie wszyscy funkcjonariusze z długoletnią wysługą z uwagi na brak wystarczającej liczby lat pracy mogli skorzystać z prawa do wcześniejszej emerytury. Dotyczyło to grupy osób schorowanych, którym trudy lat służby na granicy, szczególnie w terenie wysokogórskim, odbiły się niekorzystnie na stanie zdrowia. Dlatego też dla tej kategorii osób stworzono możliwość przejścia do służby w Urzę-

dach Celnych na stanowisko dozorczy celnego, gdzie praca ta nie wymagała już aż tak dużego wysiłku¹⁴.

W okresie międzywojennym służba w SG była korzystna dla młodych ludzi z racji szeregu przywilejów socjalnych przysługujących strażnikom granicznym. Jednym z najważniejszych była możliwość otrzymania mieszkania służbowego. Pierwszeństwo przy przydziale mieszkań służbowych mieli żonaci oficerowie i szeregowi. Możliwość otrzymania samodzielnego mieszkania była ograniczona wieloma czynnikami i zależała ona od sytuacji lokalowej w danej miejscowości, gdzie znajdowała się placówka SG. W praktyce w początkowym okresie zwłaszcza w wioskach znajdujących się u podnóża Karpat sytuacja ta była wręcz tragiczna. Z czasem wraz z rozbudową przez Straż Graniczną placówek i komisariatów sytuacja ta uległa częściowo poprawie.

Kolejną niezwykle ważną sprawą było objęcie wszystkich funkcjonariuszy oraz ich rodzin opieką lekarską. Składki ubezpieczeniowe do Kas Chorych były pokrywane w całości z funduszu państwowego w odróżnieniu od zatrudnionych w przedsiębiorstwach i firmach prywatnych, gdzie pracodawca i pracownik wspólnie pokrywali koszty ubezpieczenia społecznego.

Funkcjonariuszom SG przysługiwało prawo do corocznego płatnego urlopu w różnym wymiarze. Okres urlopu wypoczynkowego był różny i zależał od stażu pracy oraz przynależności funkcjonariusza do określonego korpusu – dla oficerów w zależności od stażu pracy od 5 do 6 tygodni, natomiast dla szeregowych okres ten wynosił 4 tygodnie.

Strażnicy graniczni w trakcie pełnienia służby dostawali bezpłatne umundurowanie wg obowiązujących norm mundurowych, a w przypadku zużycia mundurów możliwość zakupienia nowych sortów na dogod-

¹⁴ Funkcjonariusze SG byli cenionymi i poszukiwanymi pracownikami, zwłaszcza przez Urzędy Celne i Urzędy Skarbowe, z uwagi na posiadane kwalifikacje zdobyte w trakcie lat służby w ochronie granicy państwowej. Przykładem tego może być pismo z dn. 11.01.1931 r. kierownika Inspektoratu Okręgowego inspektora J. Gorodyńskiego, w którym na prośbę Dyrekcji Cel we Lwowie zwrócił się do kierownika IG w Stryju o podanie dwóch kandydatów strażników z długoletnią usługą w celu przeniesienia ich do UC. Wyznaczeni strażnicy przez kierownika IG mieli być przeniesieni do UC w połowie roku po rozliczeniu się z MIO SG na wolne stanowiska dozorców celnych. Zespół akt MIO SG, CDIA Lwów, fond 204//2/165, s. 2.

nych warunkach. Było to niezwykle istotne z uwagi na fakt, iż służba pełniona była przez funkcjonariuszy w umundurowaniu, które na skutek intensywnego używania niszczyło się i podlegało wymianie na nowe. W przypadku służby informacyjnej – wywiadowcy pełniący służbę w ubraniach cywilnych dostawali równoważnik na zakup ubrań cywilnych.

Oficerowie i szeregowi w trakcie pełnienia służby podlegali pewnym ograniczeniom. Jednym z najbardziej utrudniających i komplikujących życie zwłaszcza szeregowym był ustalany corocznie przez Dowódcę SG, dla poszczególnych korpusów, limit pozwoleń na zawarcie związku małżeńskiego. W zależności od korpusu wynosił on:

- dla oficerów i starszych przodowników 100%,
- przodowników 90%,
- st. strażników 80%,
- dla szeregowych 60%¹⁵.

W praktyce wyglądało to tak, że starający się o zawarcie związku małżeńskiego oficer lub szeregowy występował z pisemną prośbą do KSG o wyrażenie zgody na zawarcie ślubu, w którym podawał wszystkie dane personalne kandydatki na małżonkę oraz jej rodziny. Po sprawdzeniu kandydatki przez pion informacyjny komendant SG wydawał pisemną zgodę na zawarcie związku małżeńskiego. Zdarzało się często w praktyce, iż ubiegający się o zgodę dostawał odpowiedź odmowną z uwagi na fakt, że przyszła małżonka była powiązana z osobami trudniącymi się przemytem towarów przez granicę lub jej rodzina była zaangażowana w działalność polityczną skierowaną przeciwko państwu. Otrzymanie zgody dla ubiegającego o zawarcie związku małżeńskiego było niezwykle ważne, ponieważ brak jej skutkowało decyzją o natychmiastowym wydaleniu ze służby w Straży Granicznej danego strażnika.

Ograniczenie przez dowództwo SG liczby żonatych funkcjonariuszy zwłaszcza w korpusie szeregowych było podyktowane także innymi aspektami. Funkcjonariusze stanu wolnego byli skoszarowani na terenie placówki, co umożliwiało ich natychmiastowe wykorzystanie w trakcie prowadzonych działań granicznych.

Nie bez znaczenia był także czynnik ekonomiczny, określenie bowiem liczby pozwoleń na zawarcie związku małżeńskiego miało istotny

¹⁵ Rozkaz KSG nr 3 z dn. 19.03.1933, CDIA Lwów, fond 204 /1/126.

wpływ na ograniczenie kosztów ponoszonych przez Skarb Państwa związanych z dodatkowymi świadczeniami socjalnymi przysługującymi żonatym funkcjonariuszom.

Kolejnym ograniczeniem dla pełniących służbę w SG był zakaz podejmowania pracy w instytucjach, których charakter pozostawałby w sprzeczności z wykonywanymi obowiązkami służbowymi oficerów i szeregowych¹⁶. W trakcie pełnienia służby funkcjonariuszom SG nie wolno było należeć do żadnych partii politycznych. W przypadku działalności w związkach lub stowarzyszeniach każdorazowo na udział w pracach funkcjonariusza SG na rzecz danego stowarzyszenia wydawał zgodę bezpośredni przełożony¹⁷.

Należy podkreślić, że pomimo rygorystycznego przepisu ograniczającego prawo przynależności do różnych organizacji i stowarzyszeń, funkcjonariusze MIO SG (za zgodą swoich przełożonych) należeli do działających w strefie nadgranicznej drużyn strzeleckich, drużyn Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego, a także różnego rodzaju stowarzyszeń kombatanckich, w tym i do związku legionistów.

Funkcjonariusze SG, zarówno oficerowie jak i szeregowi, podlegali odpowiedzialności dyscyplinarnej za popełnione wykroczenia w trakcie służby jak i poza nią. W tym celu przy każdym inspektoracie okręgowym powoływano komisje dyscyplinarne, które miały uprawnienia do rozstrzygania o winie funkcjonariusza i miały prawo do wymierzania kar. Skład komisji dyscyplinarnych dla każdego inspektoratu okręgowego zatwierdzał komendant SG¹⁸.

¹⁶ Rozporządzenie Prezydenta z dn. 22.03.1928 o SG (Dz.U. nr 26, art. 12, poz. 349 z dn. 25.03.1928).

¹⁷ *Ibidem*, art. 33.

¹⁸ W skład utworzonej w 1929 r. komisji dyscyplinarnej przy MIO SG w Sanoku weszli: przewodniczący insp. B. Czajkowski, zastępcy nadkom. A. Jaruzelski i nadkom. P. Herbert. Członkami komisji w korpusie oficerskim zostali podkom. J. Frydlewicz, podkom. J. Ślisz, podkom. E. Gott, podkom. S. Danielski oraz aspirant Z. Żytomirski. Korpus szeregowych reprezentowali st. przod. M. Bartczak, st. przod. M. Gajzler, st. przod. T. Janów, przodownik J. Nastek, przodownik J. Zagłobisz, st. strażnik J. Wojtowicz, st. strażnik Węgrzynek, st. strażnik J. Wacyk, strażnik S. Konopacki, strażnik H. Zboraż oraz strażnik

W utworzonej komisji dyscyplinarnej przy MIO SG znaleźli się przedstawiciele wszystkich korpusów w SG tak, aby sprawy dyscyplinarne można było prowadzić oddzielnie dla każdego z korpusów. Skład komisji był zatwierdzany każdorazowo, co roku z uwagi na fakt, iż w wyniku ruchu personalnego pomiędzy poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi SG ulegał on zmianom. W zależności od stopnia przewinienia komisje dyscyplinarne orzekały w stosunku do winnych następujące rodzaje kar:

- dla korpusu oficerskiego: naganę przy raporcie, naganę pisemną, areszt domowy od jednego do dwudziestu jeden dni,
- dla korpusu szeregowych: upomnienie, naganę, zakaz opuszczania koszar względnie lokalu służbowego poza służbą do dni czternastu, areszt od jednego dnia do dni siedmiu, degradacje o jeden stopień, wydalenie ze służby¹⁹.

Orzeczone kary przez komisje dyscyplinarne po przeprowadzeniu postępowania wyjaśniającego były zatwierdzane przez Kierownika MIO SG. Rodzaj przewinienia, wysokość kary oraz nazwisko osoby ukaranej były publikowane do ogólnej wiadomości wszystkich strażników w rozkazach dziennych MIO SG.

Stan etatowy MIO SG w trakcie jego istnienia w zależności od występujących potrzeb w zakresie ochrony granicy państwowej, stanu zagrożenia przestępczością graniczną oraz możliwościami finansowymi państwa ulegał różnym zmianom i wahaniom. Zmiany to zostały przedstawione w tabeli nr 4.

I. Stefanicki; Rozkaz K SG nr 7 z dn. 17.04.1929, Zespół akt MIO SG, Державний Архів в Івано-Франківську (dalej DA Ivano Frankovsk), fond 86/1/50, s. 12.

¹⁹ Rozporządzenie Prezydenta z dn. 22.03.1928 o SG, art. 67 (Dz.U. nr 37, poz. 349 z dn. 25.03.1928).

Tabela nr 4

Stan etatów MIO SG na lata budżetowe 1929-1934

	Oficerowie						Szeregowi					
	Inspek-tor	Nad-komisarz	Ko-misarz	Pod-ko-misarz	Aspi-rant	Ra-zem	Star-szy przo-downik	Przo-dow-nik	Star-szy straż-nik	Straż-nik	Straż-nik	Ra-zem
MIO SG 1929	4	4	5	17	8	38	21	101	168	619	-	906
MIO SG 1929 zwiększe-nie etatów	4	4	5	17	8	38	24	108	183	681	-	996
MIO SG 1931/1932	3	5	7	22	9	46	28	118	194	630	-	970
MIO SG 1932/1933	3	5	10	20	5	43	28	120	203	667	28	1046
MIO SG 1933/1934	3	5	10	20	5	43	28	120	193	667	28	1036
MIO SG 1934/1935	3	5	10	22	4	44	21	110	190	719	-	1040
ZMIO SG 1934/1935	2	3	9	11	4	28	12	68	121	467	-	668
WMIO SG 1934/1935	2	2	5	15	8	32	11	64	110	427	-	612

Źródło: obliczenia na podstawie rozkazów organizacyjnych Komendy SG²⁰.

Etaty Inspektoratu Okręgowego w Przemysłu w związku z tworzeniem nowych jednostek granicznych były stale zwiększane. W chwili rozwiązania MIO SG w Przemysłu w 1934 r. wynosił on już ok. 1079 funkcjonariuszy. Należy podkreślić, że jednostki organizacyjne małopolskiego inspektoratu nigdy nie osiągnęły 100% obsady personalnej.

Niezwykle ważną sprawą decydującą o rzetelnym wykonywaniu obowiązków służbowych przez strażników były płace i system premiovania za osiągnięte wyniki. Sytuacja materialna pełniących służbę

²⁰ Na podstawie Rozk. Org. nr 4 z dn. 27.05.1929, Rozk. Org. nr 8 z dn. 25.10.1929, Rozk. Org. nr 3 z dn. 11.03.1931, Rozk. Org. nr 4 z dn. 3.08.1932, Rozk. Org. nr 3 z dn. 08.03.1933, Rozk. Org. nr 2 z dn. 15.03.1934, Rozk. Org. nr 4 z dn. 17.12.1934, ASG Szczecin, Zespół akt KSG, nr 1045/55.

w Straży Granicznej w tym i w MIO SG w Przemysłu była dość różna i zależna od przynależności do określonej grupy zaszergowania, stażu pracy oraz zajmowanego stanowiska służbowego. W porównaniu z innymi grupami społecznymi była dobra.

Wysokość poborów na poszczególnych stanowiskach było uregulowane na podstawie Rozporządzenia Rady Ministrów z 5 lipca 1928 r., gdzie wszystkich funkcjonariuszy podzielono w zależności od zajmowanego stanowiska na 11 grup zaszergowania, te z kolei w ramach swoich grup dzieliły się na podgrupy (A, B, C, D). Zastosowany odpowiedni mnożnik punktowy był przeliczany na złotówki. Przyjęte uregulowania w Rozporządzeniu Rady Ministrów w 1928 r. określały wysokość uposażenia podstawowego i dodatkowego. Ze względu na bardzo trudne warunki służby strażnicy graniczni otrzymywali dodatek graniczny w wysokości 25% uposażenia zasadniczego. Dodatek ten przysługiwał tym strażnikom, którzy pełnili służbę bezpośrednio na granicy, a o przyznaniu jego decydował Inspektor Graniczny. Średnia pensja strażnika wynosiła ok. 200 zł i rosła ona wraz z kolejnymi wyższymi stopniami służbowymi.

Osiągnięcie kolejnych szczebli uposażenia w grupie było podyktowane okresem wysługi strażnika w danej grupie i wynosiła ona przeciętnie 3 lata. Strażnicy graniczni posiadający liczne rodziny mogli się ubiegać o bezzwrotną pomoc finansową, którą przydzielał na wniosek zainteresowanego kierownik Inspektoratu Okręgowego. W sytuacjach losowych lub potrzeby sfinansowania przez strażnika określonej płatności mógł się on ubiegać o zaliczkę na rzecz przyszłego uposażenia. Wielkość kwoty, a także system spłaty podlegał negocjacji, z reguły komisje przydzielające zaliczki wychodziły naprzeciw potrzebom ubiegającego się o pomoc finansową stwarzając dogodne warunki do spłaty pożyczki.

W 1933 r. w związku z trudną sytuacją ekonomiczną kraju rząd polski podjął decyzję o obniżeniu pensji w sektorze państwowym, w tym i w SG średnio o 10% i wynosiła ona w zależności od stopnia: w korpusie oficerskim komendant SG – 1000 zł, nadinspektor – 700 zł, inspektor – 500 zł, nadkomisarz – 430 zł, komisarz – 335 zł, podkomisarz – 240 zł, natomiast w korpusie szeregowych wynosiły ona: starszy przodownik – 200 zł, przodownik – 180 zł, starszy strażnik – 160 zł, strażnik – 150 zł. Dodatkowo funkcjonariuszom przysługiwał dodatek służbowy w wysokości od 1000 zł dla komendanta SG do 35 zł dla szeregowego strażni-

ka²¹. Ponadto każdemu z funkcjonariuszy przysługiwał na niepracującą żonę oraz każde dziecko dodatek ekonomiczny w wysokości 1/44 punktu bazowego. Od całej kwoty był potrącany podatek dochodowy. Wysokość poborów strażników granicznych w zależności od stopnia i zajmowanego stanowiska zostało przedstawione w tabeli nr 5.

Tabela nr 5

Wynagrodzenie oficerów i szeregowych Straży Granicznej

Zaszeregowanie		Wysokość uposażenia ze względu na stopień i zajmowane stanowisko		
Grupa	Stopień	Uposażenie zasadnicze	Zajmowane stanowisko	Uposażenie dodatkowe
I	komendant	1000	komendant główny SG	1000
II	nadinspektor	700	z-ca komendanta głównego SG	700
III	inspektor	500	kierownik IO SG, szef Oddziału K SG	550
IV	nadkomisarz	430	kierownik IG, komendant CS SG, kierownik Ekspozytury Cel w Gdańsku	325
V	komisarz	335	kwatremistrz IO, referent KSG	270
VI	podkomisarz	270	wykładowca w CS SC, kierownik Zakładu tresury psów	250
VII	aspirant	240	kierownik komisariatu, referent IO, kwatremistrz IG, oficer wywiadowczy IG	150
VII	aspirant	240	podkomisarze i aspiranci nie wymienieni	100
VIII	st. przodownik	200	kierownik placówki	70
IX	przodownik	180	-	50
X	st. strażnik	160	-	45
XI	strażnik	150	-	35

²¹ Dla porównania w 1935 r. średnie miesięczne wynagrodzenie w Polsce dla poszczególnych grup zawodowych wynosiło: w rolnictwie ok. 183,5 zł, dla sezonowych robotników rolnych ok. 71,5 zł, w budownictwie 186 zł, w transporcie 206,4 zł, w handlu i usługach 193,1 zł, w szkolnictwie 171 zł, w przemyśle 281,9 zł.; *Mały rocznik statystyczny 1938*, s. 261. Należy podkreślić, że wynagrodzenie na terenach województw wschodnich było niższe od średniej krajowej o ok. 30-35%.

Źródło: oprac. własne autora na podstawie rozkazu nr 601 KG SG²².

Przedstawiona w tabeli nr 5 wysokość uposażenia szeregowych i oficerów w Straży Granicznej została obliczona na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP z dnia 28 października 1933 r., w którym zostały określone grupy uposażenia i wysokość dodatków w zależności od stopnia i zajmowanego stanowiska.

Pomimo obniżenia pensji w sektorze państwowym w 1933 roku strażnicy graniczni mogli pozwolić sobie na wiele. Zarobki pełniących na granicy funkcjonariuszy były w sposób znaczny powiększone przez otrzymywane nagrody za wykrycie i likwidację przemytu oraz przestępstw karnoskarbowych. Środki te napływały z Urzędów Celnym, a także

z Dyrekcji Państwowych Monopolów. Należy podkreślić, że system ten premiował funkcjonariuszy osiągających wysokie wyniki w zwalczaniu różnego rodzaju przestępczości granicznej. Wysokość przyznanej nagrody nie była zależna od stopnia i zajmowanego stanowiska, ale od osobistego zaangażowania strażnika w likwidację przestępstw karnoskarbowych.

Przykładem tego może być wysokość wypłaconych w 1934 r. nagród dla strażników z IG w Stryju za wykrycie i likwidację na terenie Stryja i jego okolic soli niemonopolowej i nielegalnych plantacji tytoniu:

- oficer wywiadowczy IG kom Gött Edmund – 37 zł,
- st. strażnik Wróblewski Władysław – 31,5 zł,
- st. strażnik Pełczyński Jan – 259,89 zł,
- strażnik Homański Józef – 190 zł²³.

Należy podkreślić, że strażnicy małopolscy należeli – zwłaszcza we wschodnich województwach – do ludzi w miarę zamożnych, jednak ich sytuacja materialna była zależna od wielu czynników tj. posiadania liczby dzieci oraz od tego, czy ich żony posiadały zatrudnienie. Możliwość znalezienia pracy w terenie nadgranicznym o bardzo wysokim stopniu bezrobocia było w praktyce niemożliwe, toteż rodziny wielodzietne miały sporo trudności z utrzymaniem.

²² Rozporządzenie Prezydenta RP o uposażeniach funkcjonariuszy państwowych (Dz. U. nr 86, poz. 663 z dn. 28.10.1933).

²³ Zespół akt MIO SG, CDIA Lwów, fond 204/2/274, s. 149.

Załącznik nr 1

Akt mianowania strażnika Jana Matuszewskiego do służby w MIO SG

Akta personalne st. strażnika granicznego Józefa Matuszewskiego, Zespół akt MIO SG, CDIA Lwów, fond 2004/2/1986, s. 15.

Załącznik nr 2

Opinia służbowa st. przodownika Stanisława Dudka – lista kwalifikacyjna za 1935 rok²⁴

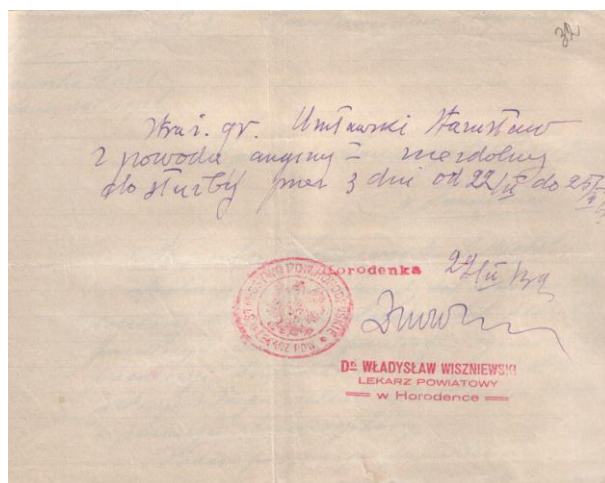
Opis na rok 1935.

Stopień, nazwisko i imię	Przebieg służby	Stano- wisko służbowe
	Przebieg służby Dudka Stanisław	Stawom to głoszenie II. klasy.
I	Zalety osobiste Opis bezpośredniego przełożonego Charakter męski, zręczny, pracowity, energiczny, sumienny, doświadczenie, wytrzymałość, dobre zdrowie, niezawodny, nie ma żadnych wad. Ocena Wieloletnia	Opinia wyższych przełożonych Dudka jest męskim, wytrzymałym, energicznym, pracowitym i sumiennym. Jego wytrzymałość i niezawodność są bardzo cenne. Ocena Wieloletnia
II	Zdolności fizyczne Dobry stan zdrowia, niezawodny, wytrzymały, nie ma żadnych wad. Ocena Wieloletnia	
III	Inteligencja Dobry stan zdrowia, niezawodny, wytrzymały, nie ma żadnych wad. Ocena Wieloletnia	
IV	Zdolności organizacyjne Dobry stan zdrowia, niezawodny, wytrzymały, nie ma żadnych wad. Ocena Wieloletnia	
V	Zdolności kierownicze Dobry stan zdrowia, niezawodny, wytrzymały, nie ma żadnych wad. Ocena Wieloletnia	
VI	Zdolności wychowawcze Dobry stan zdrowia, niezawodny, wytrzymały, nie ma żadnych wad. Ocena Wieloletnia	
VII	Ogólna wartość służby Dobry stan zdrowia, niezawodny, wytrzymały, nie ma żadnych wad. Ocena Wieloletnia	
VIII	Wniosek na przydatność w służbie Dobry stan zdrowia, niezawodny, wytrzymały, nie ma żadnych wad. Ocena Wieloletnia	
IX	Ogólna ocena Wieloletnia	
Data i podpisy opisujących i opiniujących 14/12/35. Stanisław Dudka Kierownik Komisariatu Wieloletnia Ocena Aspirant Strazy Grafitowej		

Za-
nr 3

łącznik

²⁴ Akta personalne st. przodownika Stanisława Dudka, Zespół akt MiO SG, CDIA Lwów, fond 204/2/1123, s. 70 zw.

Zwolnienie lekarskie z powodu grypy strażnika Stanisława Umławskiego²⁵

Załącznik nr 4

Ewidencja zwolnień lekarskich st. przod. Dudka Stanisława prowadzona przez IG Kołomyja²⁶

Wyciąg z księgi chorych dla *st. przod. Dudka Stanisława*

Stowiszyn, dnia *14 marca 1916* r.

Wyciąg

Lp.	Rodzaj choroby.	Leczenie domowe.		Leczenie szpitalne.		Uwagi:
		od	do	od	do	
1.	<i>grypa</i>	<i>13 mar</i>	<i>20 mar</i>			
2.	<i>grypa</i>	<i>22 mar</i>	<i>27 mar</i>			
3.	<i>grypa</i>	<i>22 mar</i>	<i>27 mar</i>			

Stowiszyn
Nietowa Komisaryja
WŁODYSŁAW STANISŁAW
Asystent Starosty (Kolejowy)

²⁵ Zespół akt Inspektoratu Granicznego Kołomyja DA Ivano Frankovsk, fond 86/1-1/16, s. 3.

²⁶ Akta personalne st. przodownika Stanisława Dudka, ibidem, fond 86/ 1-1/28, s. 90.

Załącznik nr 5

Ewidencja osiągniętych wyników w zwalczaniu przestępczości granicznej przez st. przodownika Stanisława Dudka

Województwo Śląskie
K. 13.06.0.002/46
nr 324/46

88

Dudka

2. kategorie wyników st. przodownika Stanisława Dudka

Lp.	Podstawa i data uzyskania przysług	Wzrost przysługującego	Uwagi
1.	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935
2.	przebieg choroby 6 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 6 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935
3.	przebieg choroby 3 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 3 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935
4.	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935
5.	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935
6.	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935
7.	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935
8.	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935
9.	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935	rozluźnienie przysług	przebieg choroby 20 dni w szpitalu w dniu 12.12.1935

Kontynuacja dnia 13. marca 1936.
Stanisław Dudka
[Medycki Stanisław Szpaniel]

Załącznik nr 6

Ewidencja osiągniętych wyników w zwalczaniu przestępczości granicznej przez st. przodownika Stanisława Dudka (karta powa)²⁷

Województwo Śląskie
K. 13.06.0.002/46
nr 354/46

89

Dudka

6. przed Dudka Stanisława

Lp.	Podstawa i data uzyskania przysług	Wzrost przysługującego	Uwagi
1.	Amizacja 15.12.34 18.12.34 2.5.35/11/35	Łaska, por. Bawon	
2.	Amizacja 3.12.34 30.12.34 2.5.35/19/35	Łaska, por. Bawon	
3.	Amizacja 3.12.34 30.12.34 2.5.35/14/35	Łaska, por. Bawon	
4.	Amizacja 14.12.34 16.12.34 2.5.35/35/35	Łaska, por. Bawon	
5.	Amizacja 30.12.34 4.1.35	Łaska, por. Bawon	
6.	Amizacja 3.1.35 30.1.35 2.5.35/10/35	Łaska, por. Bawon	
7.	Amizacja 14.1.35 10.2.35 2.5.35/22/35	Łaska, por. Bawon	

Kontynuacja dnia 14. marca 1936.
Stanisław Dudka
[Medycki Stanisław Szpaniel]

ewidencja osiągniętych wyników w zwalczaniu przestępczości granicznej przez st. przodownika Stanisława Dudka

²⁷ Akta personalne st. przodownika Stanisława Dudka, Zespół akt MIO SG, CDIA Lwów, fond 204/2/1123, s. 90, 88.

Kozłowski Piotr; System naboru funkcjonariuszy oraz sprawy kadrowe w Małopolskim Inspektoracie Okręgowym Straży Granicznej, w: Problemy Ochrony Granic. Biuletyn nr 33 (2006), s. 8 – 32.